

On Dördüncü Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الرَّ كِتَابٌ أَحْكَمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ¹

(Kur'ân-ı Hakîm'in ve Kur'ân'ın müfessir-i hakîkisi olan hadîs'in bir kısım yüksek ve ulvî hakâikine çıkmak için teslim ve inkıyâdı noksan olan kalblere yardım edecek basamaklar hükmünde o hakikatlerin bir kısım nazîrelerine işaret edeceğiz ve hâtimesinde bir ders-i ibret ve bir sırr-ı inâyet beyân edilecek. O hakikatlerden haşir ve kıyâmet'in nazîreleri, Onuncu Söz'de, bilhassa Dokuzuncu Hakikat'inde zikredildiği için tekrara lüzum yoktur. Yalnız sâir hakikatlerden nümûne olarak "Beş Mesele" zikrederiz.)

[Beş Mesele]

Birincisi

Meselâ: ² خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ "Altı günde gökleri ve yerleri yarattı." demek olan; hem, belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibaret olan eyyâm-ı Kur'âniye ile insan dünyası ve hayvan âlemi altı günde yaşayacağına işaret eden hakikat-i ulviyesine kanaat getirmek için, birer gün hükmünde olan her bir asırda, her bir senede, her bir günde Fâtır-ı Zülcelâl'in halkettiği seyyâl âlemleri, seyyâr kâinatları, geçici dünyaları, nazar-ı şuhûda gösteriyoruz. Evet, güya, insanlar gibi dünyalar dahi, birer misafirdir. Her mevsimde Zât-ı Zülcelâl'in emriyle âlem dolar, boşalır.

¹ "Elif, Lâm, Râ. Bu öyle bir Kitaptır ki âyetleri en kesin delillerle desteklenmiş, sonra da güzelce açıklanmış, tam hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan Hakîm ve Habîr tarafından gönderilmiştir." (Hûd sûresi, 11/1)

² A'râf sûresi, 7/54; Yûnus sûresi, 10/3; Hûd sûresi, 11/3; Hadîd sûresi, 57/4.

İkincisi

Meselâ:

وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ¹
 وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ²
 لَا يَغْرُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ
 وَلَا أَضْعَفُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ³

gibi âyetlerin ifade ettikleri ki: “Bütün eşya, bütün ahvâliyle, vücûda gelmeden ve geldikten sonra ve gittikten sonra yazılıdır ve yazılır ve yazılıyor.” demek olan hakikat-i âliyesine kanaat getirmek için nakkâş-ı Zülcelâl, rûy-u zeminin sayfasında, her mevsimde, bâhusus baharda değiştirdiği nihayetsiz muntazam mahlûkatın fihriste-i vücutlarını, tarihçe-i hayatlarını, desâtir-i hareketlerini; çekirdeklerinde, tohumlarında, köklerinde mânevî bir sûrette derc ve muhafaza ettiğini ve zevâlden sonra semerelerinde aynen kalem-i kadeiriyle, mânevî bir tarzda basit tohumcuklarında yazdığını, hattâ her geçici baharda, yaş-kuru ne varsa, mahdut zerrecikler ve kemikler hükmünde olan tohumlarda, ölmüş odunlarda, kemâl-i intizam ile muhafaza ettiğini nazar-ı şuhûda gösteriyoruz. Güya her bir bahar, bir tek çiçek gibi, gayet muntazam ve mevzûn olarak, zeminin yüzüne bir Cemil ve Celil’in eliyle takılıp koparılıyor; konup kaldırılıyor. Hakikat böyle iken, beşerin en acib bir dalâleti budur ki; kader kaleminin sayfası olan levh-i mahfuz’un, yalnız bir cilve-i aksi olarak, fihriste-i sanat-ı rabbâniye olup, ehl-i gafletin lisânında tabiat denilen bu kitâbet-i fitriyeyi, bu nakş-ı sanatı, bu münfail misdar-ı hikmeti, tabiat-ı mües-sire diyerek masdar ve fâil telâkki etmesidir.

⁴أَيْنَ النَّزَى مِنَ النَّزَاةِ! Hakikat nerede! Ehl-i gafletin telâkkileri nerede!

¹ “Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki açık, net bir kitapta bulunmasın.” (En’âm sûresi, 6/59)

² “Velhâsil her bir şeyi, apaçık bir Kitap’ta sayıp döken Biz’iz.” (Yâsîn sûresi, 36/12)

³ “O (gaybları bilen) öyle bir zattır ki O’nun ilminden göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile kaçamaz. Zerreden daha küçük ve daha büyük hiçbir şey yoktur ki her şeyi açıklayan Kitapta (Levh-i Mahfûzda) bulunmasın.” (Sebe sûresi, 34/3)

⁴ Süreyyâ yıldızı nerede, yeryüzü nerede?! (Aralarında ne kadar fark var!) Bkz.: el-Kannûci, Ebcedü’l-ulûm 3/244; ez-Zürkânî, Menâhilü’l-irfân 2/109, 310.

Üçüncüsü

Meselâ; hamele-i arş ve yer ve göklerin melâike-i müekkelleri ve sâir bir kısım melekler hakkında Muhbir-i Sâdik'ın tasvir ettiği, meselâ: kırk binler başlı, her başında kırk binler lisan ve her lisanda kırk binler tarzda tesbihât ettiklerini¹ ve intizam ve külliyyet ve vüs'at-ı ubûdiyetlerini ifâde eden hakikate çıkmak için, şuna dikkat et ki, Zât-ı Zülcelâl:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ²

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحُنَّ³

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ⁴

gibi âyetlerle tasrih ediyor ki: Mevcûdâtın en büyüğü ve küllîsi dahi, kendi külliyyetine göre ve azametine münâsip bir tarzda tesbihât ettiğini gösteriyor ve öyle de görünüyor. Evet bir bahr-i müsebbih olan şu semâvâtın kelimât-ı tesbihîyesi; güneşler, aylar, yıldızlar olduğu gibi, bir tayr-ı müsebbih ve hâmid olan şu zeminin dahi elfâz-ı tahmîdiyesi; hayvanlar, nebatlar ve ağaçlardır. Demek her bir ağacın, her bir yıldızın cüz'î birer tesbihâtı olduğu gibi, zeminin de ve zeminin her bir kıtasının da ve her bir dağ ve derenin de ve her bir bahrinin de ve göklerin her bir feleğinin de ve her bir burcunun da birer tesbih-ı küllîsi vardır. Şu binler başları olan zeminin, her başında yüz binler lisanlar bulunan ve her lisanda yüz bin tarzda tesbihât çiçeklerini, tahmidât meyvelerini, âlem-i misâlde tercümanlık edip gösterecek ve âlem-i ervâhda temsil edip ilân edecek, ona göre elbette bir melek-i müekkeli vardır.

Evet, müteaddit eşya bir cemaat şekline girse, bir şahs-ı mânevîsi olacaktır. Eğer o cemiyet, imtizaç edip ittihat şeklini alsın, onu temsil edecek bir şahs-ı mânevîsi, bir nevi rûh-u mânevîsi ve vazife-i tesbihîyesini görecek bir melek-i müekkeli olacaktır, işte bak, misâl olarak bu Barla ağzının, şu dağ lisanının bir muazzam kelimesi olan bu odamızın önündeki çınar ağacına bak, gör: Ağacın, şu üç başının her başında kaç yüz dal dilleri var ve her dilde, bak;

¹ Bkz.: et-Taberî, *Câmiu'l-beyân* 15/156; Ebu's-Şeyh, *el-Azame* 2/547, 740, 742, 747, 3/868; İbni Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ân* 3/62.

² "Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah'ı takdis ve tenzih eder." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ "Biz (sabah akşam) kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için dağları Dâvud'un hizmetine râm etmiştik." (Sâd sûresi, 38/18)

⁴ "Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik." (Ahzâb sûresi, 33/72)

kaç yüz, mevzûn ve muntazam meyve kelimeleri var ve her meyvede, dik-kat et; kaç yüz kanatlı mevzûn tohumcuk harfleri, emr-i kün feyekûn'e¹ mâlik Sâni-i Zülcelâl'ine ne kadar beliğ bir medih ve fasîh bir tesbih ettiğini işittiğin, gördüğün gibi; ona müekkel melek dahi, ona göre âlem-i mânâda müteaddit diller ile tesbihâtını temsil ediyor ve hikmeten öyle olmak gerektir.

Dördüncüsü

Meselâ:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ²

وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ³ ، وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ⁴

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ⁵

gibi âyetlerin ifâde ettikleri hakikat-i ulviyesine ki, Kâdir-i mutlak, o derece sühûlet ve süratle ve muâlecesiz ve mübâşeretsiz eşyayı halkeder ki, yalnız sırf bir emir ile îcad eder gibi görünüyor, fahmediliyor. Hem o Sâni-i Kadîr, nihayet derecede masnûâta karîb olduğu hâlde, masnûât nihayet derecede ondan baîddir. Hem nihayetsiz kibriyâsıyla beraber, gayet cüz'î ve hakîr umûru dahi, ehemmiyetle tanzim ve hüsn-ü sanattan hariç bırakmıyor. İşte bu hakikat-i Kur'âniye'nin vücûduna, mevcudatta meşhûd sühûlet-i mutlakta içinde intizâm-ı ekmel şehâdet ettiği gibi, gelecek temsil dahi, onun sırr-ı hikmetini gösterir.

Meselâ: –**وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى**⁶– Sâni-i Zülcelâl'in esmâ-yı hüsnâsından Nur isminin bir kesif aynası hükmünde olan güneşin emr-i rabbânî ve teshir-i ilâhî ile mazhar olduğu vazifeler, şu hakikati fehme takrib eder. Şöyle ki:

Güneş ulviyetiyle beraber bütün şeffaf ve parlak şeylere nihayet derecede yakın, belki onların zatlarından onlara daha yakın olduğu, cilvesiyle ve timsâliyle ve tasarrufa benzer çok cihetlerle onları müteessir ettiği hâlde,

¹ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

² “Bir şeyi dilediğinde O'nun buyruğu, sadece “Ol!” demektir, hemen olur...” (Yâsin sûresi, 36/83)

³ “Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama (yahut daha da kısa bir anda) olup biter.” (Nahl sûresi, 16/77)

⁴ “Biz ona şahdamarından daha yakınız.” (Kaf sûresi, 50/16).

⁵ “Melekler ve Rûh, O Allah'ın Arşına; miktarı elli bin sene olan bir günde yükselirler.” (Meâric sûresi, 70/4)

⁶ “En yüce sıfatlar Allah'ındır.” (Nahl sûresi, 16/60)

o şeffaf şeyler ise, binler sene ondan uzaktırlar. Onu hiçbir vecihle müteessir edemezler; kurbiyet dâvâ edemezler.

Hem o güneş, her şeffaf bir zerreye, hattâ ziyâsı nereye girmiş ise, orada hâzır ve nâzır gibi olduğu o zerrenin kabiliyet ve rengine göre güneşin aksi ve bir nevi timsâli görünmesiyle anlaşılır.

Hem güneşin azamet-i nûraniyeti derecesinde ihâtası, nüfuzu ziyâdeleşir. Nûrâniyet azametindendir ki, en küçük ufak şeyler, ondan gizlenip kaçamazlar. Demek azamet-i kibriyâsı, cüz'î ve ufak şeyleri, nûraniyet sırrıyla hârice atmak değil; bilâkis daire-i ihâtasına alıyor. Hem güneşi, mazhar olduğu cilvelerde ve vazifelerde farz-ı muhâl olarak fâil-i muhtar farz etsek, o derece sühûlet ve sürat ve vüs'at içinde, zerreden, katreden, deniz yüzünden seyyârâta kadar izin-i ilâhî ile öyle işliyor ki, şu tasarrufât-ı azîmeyi yalnız bir mahz-ı emir ile yapar, tahayyül edilebilir. Zerre ile seyyâre, emrine karşı müsavidirler. Deniz yüzüne verdiği feyzi, zerreye de kabiliyetine göre kemâl-i intizam ile verir.

İşte, semâ denizinin yüzünde ziyâdâr bir kabarcık ve Kadîr-i Mutlak'ın "Nur" isminin cilvesine kesif bir aynacık olan şu güneşin, bilmüşâhede şu hakikatin üç esâsının nümûnelerine mazhar olduğunu görüyoruz. Elbette güneşin nur ve harareti, ilim ve kudretine nisbeten toprak gibi kesif hükmünde; "Nûru'n-nûr, Münevviru'n-nûr, Mukaddiru'n-nûr" olan Zât-ı Zülcelâl, her şeye, ilim ve kudretiyle nihayetsiz yakın ve hâzır ve nâzır; ve eşya, O'ndan gayet uzak olduğuna; hem o derece külfetsiz, muâlecesiz, sühûletle işleri yapar ki; yalnız mahz-ı emrin sürat ve sühûletiyle îcad eder gibi anlaşıldığına; hem hiçbir şey, cüz'î-küllî, küçük-büyük; daire-i kudretinden hârice çıkmadığına ve kibriyâsı ihâta ettiğine şuhûd derecesinde bir yakîn-i îmânî ile îmân ederiz ve îmân etmek gerektir.

Beşincisi

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ

¹ بِيَمِينِهِ¹ 'den tut,

tâ² وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ² 'ye kadar..

¹ "Ama onlar, Allah'ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler, O'na lâayk ta'zimi gösteremediler. Hâlbuki bütün bir dünya kıyâmet günü O'nun avucunda, gökler âlemi de bükülmüş olarak elinin içindedir." (Zümer sûresi, 39/67)

² "Bilin ki Allah insan ile kalbi arasına girer (dilediği takdirde arzusunu gerçekleştirmesini önler)." (Enfâl sûresi, 8/24)

hem ¹ *اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ* 'den tut,

tâ ² *يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُغْلِبُونَ* 'e kadar..

hem ³ *حَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ* 'dan tut,

tâ ⁴ *وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ* 'e kadar..

hem ⁵ *مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ* 'den tut,

tâ ⁶ *وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ* 'ya kadar..

hudûd-u azamet-i rubûbiyeti ve kibriyâ-yı ulûhiyyeti tutmuş olan Ezel, Ebed Sultan'ı, şu âciz ve nihayetsiz zaif ve nihayetsiz fakir ve nihayetsiz muhtaç ve yalnız cüz'î bir ihtiyar ile, îcada kabiliyeti olmayan zaif bir kisb ile mücehhez benîâdem'e karşı şedid şikâyât-ı Kur'âniye'si ve azîm tehdidâtı ve müdhîş vâidleri⁷ ne hikmete binâendir ve ne vecihle tevfiik edilir; ne sûretle münâsip düşer? demek olan derin ve yüksek hakikate kanaat getirmek için şu gelecek iki temsile bak:

✓ *Birinci Temsil:* Meselâ; şâhâne bir bağ var ki, nihayetsiz meyvedâr ve çiçekdâr masnû'lar içinde bulunuyorlar. Ona nezaret etmek için pek çok hademeler tâyin edilmiş. Bir hizmetkârın vazifesi dahi, yalnız o bağa yayılacak ve içilecek suyun mecrâsındaki deliğin kapağını açmaktır. Ve şu hizmetkâr ise, tembellik etti, deliğin kapağını açmadı. O bağın tekemmülüne hâlel geldi veyahut kurudu. O vakit Hâlık'ın sanat-ı rabbâniyesinden ve Sultân'ın nezâret-i şâhânesinden ve ziyâ ve hava ve toprağın hizmet-i bendegânesinden başka bütün hademelerin, o sersemden şekvâya hakları vardır. Zira, hizmetlerini akîm bıraktı veya zarar verdi.

✓ *İkinci Temsil:* Meselâ; cesîm bir seffine-i sultâniyede, âdi bir adam

¹ "Her şeyi yaratan Allah'tır. Her şey O'nun tasarruf ve yönetimindedir." (Zümer sûresi, 39/62)

² "(Bilmiyorlar mı ki Allah) onların gizlediklerini de bilir, açıkladıklarını da?" (Bakara sûresi, 2/77; Hûd sûresi, 11/5; Nahl sûresi, 16/23)

³ "Gökleri ve yeri yaratan..." (En'âm sûresi, 6/1, 73; A'râf sûresi, 7/54; Tevbe sûresi, 9/36; Yûnus sûresi, 10/3; ...)

⁴ "Sizi de yaptığınız şeyleri de yaratan Yüce Allah'tır." (Sâffât sûresi, 37/96)

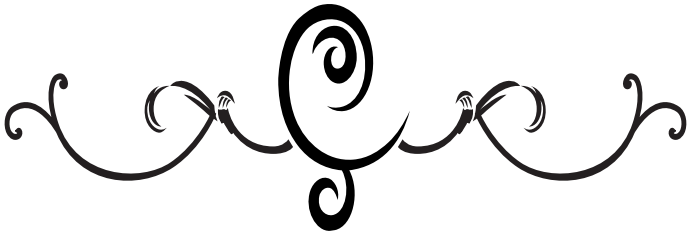
⁵ "Mâşâallah! Allah ne güzel dilemiş ve yapmış! O'ndan başka gerçek güç ve kuvvet sahibi yoktur." (Kehf sûresi, 18/39)

⁶ "Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz." (Dehr sûresi, 76/30)

⁷ Bkz.: Bakara sûresi, 2/39, 161, 257; Âl-i İmran sûresi, 3/4, 10, 12, 56, 90, 91, 116; Nisâ sûresi, 4/56, 168; Mâide sûresi, 5/10, 36, 73; ...

cüz'î vazifesini terk etmesiyle, bütün gemideki vazifedârların netâic-i hide-mâtına halel getirdiğinden ve bazı da mahvettiğinden, bütün o vazifedârlar nâmına gemi sahibi ondan şedit şikâyet eder. Kusur sahibi ise, diyemez ki: "Ben bir âdi adamım, ehemmiyetsiz ihmalimden şu şiddete müstehak değilim." Çünkü; tek bir adem, hadsiz ademleri intâç eder. Fakat vücûd kendine göre semere verir. Çünkü; bir şeyin vücûdu, bütün şerâit ve esbâbın vücûduna mütevakkıf olduğu hâlde; o şeyin ademi ve intifâsı, tek bir şartın intifâsıyla, tek bir cüzün ademiyle netice itibarıyla mün'adim olur. Bundandır ki: "Tahrip, tamirden pek çok defa eshel olduğu" bir düstûr-u müteârife hükümüne geçmiştir. Madem küfür ve dalâlet, tuğyân ve ma'siyet esasları, inkârdır ve reddir; terkdir ve adem-i kabuldür. Sûret-i zâhiriyyede ne kadar müsbet ve vücûdlu görünse de, hakikatte intifâdır, ademdir. Öyle ise, cinâyet-i sâriyedir. Sâir mevcudatın netâic-i amellerine halel verdiği gibi esmâ-yı ilâhiyenin cilve-i cemâllerine perde çeker.

İşte bu hadsiz şikâyete hakları olan mevcudat nâmına o mevcudatın Sul-tân'ı, şu âsi beşerden azîm şikâyet eder. Ve etmesi, ayn-ı hikmettir. Ve o âsi, şiddetli tehdidâta elbette müstehaktır ve dehşetli vaîdlere, bilâ-şüphe sezâdır.

Hâtîme

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ¹

(Gafil Kafaya Bir Tokmak ve Bir Ders-i İbrettir.)

Ey gaflete dalıp ve bu hayatı tatlı görüp ve âhireti unutup, dünyaya talip bedbaht nefsim! Bilir misin neye benzersin? Deve kuşuna: Avcıyı görür, uçamıyor.. başını kuma sokuyor, tâ avcı onu görmesin.. koca gövdesi dışarda, avcı görür. Yalnız o, gözünü kum içinde kapamış görmez.

Ey nefis! Şu temsile bak, gör; nasıl dünyaya hasr-ı nazar, aziz bir lezzeti elîm bir eleme kalbeder.

Meselâ şu karyede (Yani Barla'da) iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksan dokuz ahhâbı İstanbul'a gitmişler, güzelce yaşıyorlar. Yalnız bir tek burada kalmış, o dahi oraya gidecek. Bunun için şu adam İstanbul'a müştâktır, orayı düşünür, ahhâba kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse: "Oraya git!" sevinip gülererek gider.

İkinci adam ise, yüzde doksan dokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar. Bir kısmı ne görür, ne de görünür yerlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler zanneder. Şu biçâre adam ise, bütün onlara bedel yalnız bir misafire ünsiyet edip teselli bulmak ister. Onunla o elîm âlâm-ı firakı kapamak ister.

Ey nefis! Başta Habîbullah, bütün ahhabın kabrin öbür tarafındadırlar. Burada kalan bir-iki tane ise, onlar da gidiyorlar. Ölümden ürküp, kabirden korkup, başını çevirme! Merdâne kabre bak, dinle, ne talep eder! Erkekçesine ölümün yüzüne gül, bak, ne ister! Sakın gafil olup ikinci adama benzeme!

Ey nefsim! Deme: "Zaman değişmiş, asır başkalaşmış, herkes dünyaya dalmış, hayata perestiş eder, derd-i maîşetle sarhoştur." Çünkü ölüm değişmiyor, firak bekâya kalbolup başkalaşmıyor. Acz-i beşerî, fakr-ı insanî değişmiyor, ziyâdeleşiyor. Beşer yolculuğu kesilmiyor, sürat peydâ ediyor.

¹ "Bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmran sûresi, 3/185).

Hem deme: “Ben de herkes gibiyim.” Çünkü; herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder. Herkesle musibette beraber olmak demek olan tesselli ise, kabrin öbür tarafında pek esassızdır.

Hem kendini başıboş zannetme! Zira, şu misafirhâne-i dünyada nazar-ı hikmetle baksan hiçbir şeyi nizamsız, gayesiz göremezsin. Nasıl sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vâkıalar olan şu hâdisât-ı kevnîye, tesâdüf oyuncağı değiller.

Meselâ zemine nebatât ve hayvanât envâından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde, gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler, baştan aşağıya kadar gayelerle, hikmetlerle müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî gayeler içinde kemâl-i intizam ile meczup mevlevî gibi devredip döndürmesini bildiğin hâlde, nasıl oluyor ki, küre-i arzın; benîâdemden, bâhusus ehl-i imandan beğenmediği bir kısım etvâr-ı gafletin sıklet-i mâneviyesinden, omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi¹(Hâşiye) mevt-âlûd hâdisât-ı hayatiyesini – bir mülhidin neşrettiği gibi– gayesiz, tesâdüfî zannederek bütün musîbetzedelerin elîm zâyîâtını bedelsiz, hebâen-mensûr gösterip müthiş bir yeise atarlar. Hem büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler.

Belki öyle hâdiseler bir Hakîm-i Rahîm’in emriyle, ehl-i imanın fâni malını, sadaka hükmüne çevirip ibkâ etmektir ve küfrân-ı nimetten gelen günahlara keffârettir.

Nasıl ki bir gün gelecek, şu musahhar zemin; yüzünün zîneti olan âsâr-ı beşeriyeyi şirk-âlûd, şükürsüz görüp, çirkin bulur. Hâlık’ın emriyle, büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah’ın emriyle ehl-i şirki cehenneme döker, ehl-i şükre: “*Haydi, cennete buyurun.*” der.

¹(Hâşiye) İzmir’in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.

On Dördüncü Söz'ün Zeyli

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا * وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وَقَالَ
الْإِنْسَانُ مَا لَهَا * يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا * بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى
لَهَا * يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * فَمَنْ يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ¹

Şu sûre, katiyen ifade ediyor ki: Küre-i arz, hareket ve zelzele-
sinde vahy ve ilhama mazhar olarak emir tahtında depreniyor.
Bazen de titriyor.

(Mânevî ve ehemmiyetli bir cânipten, şimdiki zelzele münâse-
betiyle altı-yedi cüz'î suâle karşı, yine mânevî ihtar yardımıyla
cevapları kalbe geldi. Tafsilten yazmak kaç defa niyet ettimse de
izin verilmedi. Yalnız icmâlen kısacık yazılacak.)

Birinci Suâl: Bu büyük zelzelenin maddî musibetinden daha elîm,
mânevî bir musibeti olarak, şu zelzelenin devamından gelen korku
ve me'yûsiyet, ekser halkın ekser memlekette gece istirahatini selbe-
dere, dehşetli bir azap vermesi nedendir?

Yine mânevî cevap: Şöyle denildi ki: Ramazan-ı şerîfin teravîh vaktinde
kemâl-i neşe ve sürûr ile sarhoşçasına gayet heveskârâne şarkıları ve bazen
kızların sesleriyle, radyo ağızıyla bu mübarek merkez-i İslâmiyet'in her köşe-
sinde câzibedârâne iştittirilmesi, bu korku azabını netice verdi.

İkinci Suâl: Niçin gâvurların memleketlerinde bu semâvî tokat başları-
na gelmiyor? Bu bîçâre Müslümanlara iniyor?

Elcevap: Büyük hatalar ve cinâyetler, te'hir ile büyük merkezlerde; ve kü-
çücük cinâyetler tâcil ile küçük merkezlerde verildiği gibi; mühim bir hikmete

¹ "Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman.. ve yer bağrındaki ağırlıkları çıkardığı zaman.. insan şaşkın şaşkın: "Ne oluyor buna!" dediği zaman.. İşte o gün yer, üstünde olan biten her şeyi anlatır: Çünkü Rabbin ona bunları vahyeder. İşte o gün bölükler hâlinde insanlar, kabirlerinden çıkıp Yüce Divana dururlar, ta ki yaptıklarının karşılığını görüp alırlar. Zerre ağırlığınca hayır yapan onu bulur, zerre ağır-
lığınca şer yapan da onu bulur." (Zilzâl sûresi, 99/1-8)

binâen, ehl-i küfrün cinâyetlerinin kısm-ı âzamı, mahkeme-i kübrâ-yı haşre te'hir edilerek, ehl-i î mânın hataları, kısmen bu dünyada cezası verilir.¹(Hâşiyeye)

Üçüncü Suâl: Bazı eşhâsın hatasından gelen bu musibet bir derece memlekette umumî şekle girmesinin sebebi nedir?

Elcevap: Umumî musibet, ekseriyetin hatasından ileri gelmesi cihetiyle, ekser nâsın o zâlim eşhâsın harekâtına fiilen veya iltizâmen veya iltihâken taraftar olmasıyla mânen iştirak eder, musibet-i âmmeye sebebiyet verir.

Dördüncü Suâl: Madem bu zelzele musibeti, hataların neticesi ve keffâretü'z-zünûbdur. Masumların ve hatasızların o musibet içinde yanması nedendir? Adâletullah nasıl müsaade eder?

Yine mânevî cânıpten elcevap: Bu mesele sırr-ı kadere taalluk ettiği için, Risale-i Kader'e havale edip yalnız burada bu kadar denildi:

*وَ اتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً*² Yâni: “Bir belâ, bir musibetten çekininiz ki; geldiği vakit yalnız zâlimlere mahsus kalmayıp mâsumları da yakar.”

Şu âyetin sırrı şudur ki: Bu dünya bir meydan-ı tecrübe ve imtihandır ve dâr-ı teklif ve mücâhededir. İmtihan ve teklif, iktizâ ederler ki, hakikatler perdeli kalıp, tâ müsâbaka ve mücâhede ile Ebûbekir'ler, âlâ-yı illiyyîne çıksınlar ve Ebûcehil'ler, esfel-i sâfilîne girsinler. Eğer masumlar, böyle musibetlerde sağlam kalsaydılar, Ebûcehil'ler, aynen Ebûbekir'ler gibi teslim olup, mücâhede ile mânevî terakki kapısı kapanacaktı ve sırr-ı teklif bozulacaktı.

Madem, mazlum, zâlim ile beraber musibete düşmek hikmet-i ilâhiyece lâzım geliyor. Acaba o biçâre mazlumların rahmet ve adâletten hisseleri nedir?

Bu suâle karşı cevaben denildi ki: O musibetteki gazab ve hiddet içinde, onlara bir rahmet cilvesi var. Çünkü; o masumların fâni malları, onların hakkında sadaka olup, bâki bir mal hükmüne geçtiği gibi, fâni hayatları da hi, bir bâki hayatı kazandıracak derecede bir nevi şehâdet hükmünde olarak, nisbeten az ve muvakkat bir meşakkat ve azaptan büyük ve dâimî bir kazancı kazandıran bu zelzele, onlar hakkında ayn-ı gazab içinde bir rahmettir.

¹(Hâşiyeye) Hem, Rus gibi olanlar, mensûh ve tahrif edilmiş bir dini terk etmekle, hak ve ebedî ve kabil-i nesh olmayan bir dine ihânet etmek derecesinde gayretullaha dokunmadığından, zemin şimdilik onları bırakıp bunlara hiddet ediyor.

² Enfâl sûresi, 8/25.

Beşinci Suâl: Âdil ve Rahîm, Kadîr ve Hakîm, neden hususî hatalara hususî ceza vermeyip, koca bir unsuru musallat eder. Bu hâl cemâl-i rahmetine ve şumûl-ü kudretine nasıl muvâfık düşer?

Elcevap: Kadîr-i Zülcelâl, her bir unsura çok vazifeler vermiş ve her bir vazifede çok neticeler verdiriyor. Bir unsurun bir tek vazifesinde, bir tek neticesi çirkin ve şer ve musibet olsa da, sâir güzel neticeler, bu neticeyi de güzel hükmüne getirir. Eğer bu tek çirkin netice vücûda gelmemek için, insana karşı hiddete gelmiş o unsur, o vazifeden men edilse; o vakit, o güzel neticeler adedince hayırlar terk edilir ve lüzumlu bir hayrı yapmamak, şer olması hayyiyetiyle, o hayırlar adedince şerler yapılır. Tâ bir tek şer gelmesin gibi; gayet çirkin ve hilâf-ı hikmet ve hilâf-ı hakikat bir kusurdur. Kudret ve hikmet ve hakikat, kusurdan münezzehdirler.

Madem bir kısım hatalar, unsurları ve arzı hiddete getirecek derecede bir şümüllü isyandır ve çok mahlukatın hukukuna bir tahkirli tecavüzdür. Elbette o cinâyetin fevkalâde çirkinliğini göstermek için, koca bir unsura, küllî vazifesi içinde “Onları terbiye et!” diye emir verilmesi ayn-ı hikmettir ve adâlettir ve mazlumlara ayn-ı rahmettir.

Altıncı Suâl: Zelzele, küre-i arzın içinde inkılâbât-ı mâdeniyenin neticesi olduğunu ehl-i gaflet işâa edip, âdeta tesâdüfî ve tabiî ve maksatsız bir hâdis nazarıyla bakarlar. Bu hâdisenin mânevî esbâbını ve neticelerini görmüyorlar; tâ ki intibaha gelsinler. Bunların istinad ettiği maddenin bir hakikati var mıdır?

Elcevap: Dalâletten başka hiçbir hakikati yoktur. Çünkü: Her sene elli milyondan ziyâde münakkaş, muntazam gömlekleri giyen ve değiştiren küre-i arzın üstünde binler envân bir tek nev’i olan, meselâ; sinek tâifesinden hadsiz efrâdından bir tek ferdin yüzer âzâsından bir tek uzvu olan kanadının kask ve irâde ve meşîet ve hikmet cilvesine mazhariyeti ve ona lâkayt kalmaması ve başiboş bırakmaması gösteriyor ki, değil hadsiz zışuurun beşiği ve anası ve mercii ve hâmîsi olan koca küre-i arzın ehemmiyetli ef’âl ve ahvâli, belki hiçbir şeyi –cüz’î olsun, küllî olsun– irâde ve ihtiyar ve kask-ı ilâhî hâricinde olmaz. Fakat, Kadîr-i mutlak, hikmetinin muktezasıyla zâhir esbâbı tasarrufatına perde ediyor. Zelzeleyi irâde ettiği vakit, bazen de bir mâdeni harekete emredip, ateşlendiriyor. Haydi, madenî inkılâbât dahi olsa, yine emir ve hikmet-i ilâhî ile olur; başka olamaz.

Meselâ: Bir adam bir tüfek ile birisini vurdu. Vuran adama hiç bakılmasa, yalnız fişekteki barutun ateş alması noktasına hasr-ı nazar edip, biçâre

maktûlün büsbütün hukukunu zâyî etmek; ne derece belâhet ve divaneliktir. Aynen öyle de; Kadîr-i Zülcelâl'in musahhar bir memuru, belki bir gemisi, bir tayyâresi olan küre-i arzın içinde bulunan ve hikmet ve irâde ile iddihar edilen bir bombayı, "Ehl-i gaflet ve tuğyânı uyandırmak için ateşlendir!" diye olan emr-i rabbânîyi unutmak ve tabiata sapmak, hamâkatın en eşneidir.

✓ *Altıncı Suâlin Tetimmesi ve Hâşiyesi:* Ehl-i dalâlet ve ilhad, mesleklerini muhafaza ve ehl-i îmânın intibahlarına mukabele ve mümânaât etmek için, o derece garib bir temerrüd ve acîb bir hamâkat gösteriyorlar ki, insanı insâniyetten pişman eder.

Meselâ: Bu âhirde beşerin bir derece umumiyet şeklini alan zulümlü, zulümâtli isyanından, kâinat ve anâsır-ı külliye kızdıklarından ve Hâlık-ı arz ve semâvât dahi, değil hususî bir rubûbiyet, belki bütün kâinatın, bütün âlemlerin Rabbi ve Hâkim'i haysiyetiyle, küllî ve geniş bir tecelli ile kâinatın hey'et-i mecmuasında ve rubûbiyetin dâire-i külliyesinde nev-i insanı uyandırmak ve dehşetli tuğyânından vazgeçirmek ve tanımak istemedikleri Kâinat Sultânı'nı tanıttırmak için emsâlsiz, kesilmeyen bir su, hava ve elektrikten; zelzeleyi, fırtınayı ve Harb-i Umumî gibi umumî ve dehşetli âfâtı, nev-i insanın yüzüne çarparak onunla hikmetini, kudretini, adâletini, kayyûmiyetini, irâdesini ve hâkimiyetini pek zâhir bir sûrette gösterdiği hâlde; insan sûretinde bir kısım ahmak şeytanlar ise, o küllî işârât-ı rabbâniyeye ve terbiye-i ilâhiyeye karşı eblehâne bir temerrüd ile mukabele edip diyorlar ki: "Tabiattır; bir mâdenin patlamasıdır, tesâdüfidir. Güneşin harareti elektrikle çarpmasıdır ki, Amerika'da beş saat bütün makineleri durdurmuş ve Kastamonu vilayeti cevvinde ve havasında semayı kırtarmış, yangın sûretini vermiş." diye mânâsız hezeyânlar ediyorlar.

Dalâletten gelen hadsiz bir cehâlet ve zındıkadan neşet eden çirkin bir temerrüd sebebiyle bilmiyorlar ki: Esbâb yalnız birer bahânedirler, birer perdelerdir. Dağ gibi bir çam ağacının cihâzâtını dokumak ve yetiştirmek için bir köy kadar yüz fabrika ve tezgâh yerine küçücük çekirdeği gösterir: "İşte bu ağaç bundan çıkmış." diye Sâni'inin o çamdaki gösterdiği bin mucizâtı inkâr eder misillü bazı zâhirî sebepleri irâe eder. Hâlık'ın ihtiyar ve hikmet ile işlenen pek büyük bir fiil-i rubûbiyetini hiçe indirir. Bazen gayet derin ve bilinmez ve çok ehemmiyetli bin cihette de hikmeti olan bir hakikate fennî bir nâm tatar. Güya o nâm ile mâhiyeti anlaşıldı, âdileşti, hikmetsiz, mânâsız kaldı.

İşte gel! Belâhet ve hamâkatın nihayetsiz derecelerine bak ki: Yüz sayfa ile tarif edilse ve hikmetleri beyan edilse ancak tamamıyla bilinecek derin ve

geniş bir hakikat-i meçhûleye bir nâm takar; malum bir şey gibi: “Bu budur.” der. Meselâ: Güneşin bir maddesi, elektrikle çarpmasıdır. Hem birer irâde-i külliye ve birer ihtiyar-ı âmm ve birer hâkimiyet-i nev’iyenin unvanları bulunan ve “âdetullah” nâmıyla yâdedilen fitrî kanunların birisine, hususî ve kasdî bir hâdise-i rubûbiyeti ircâ eder. O ircâ ile, onun nisbetini irâde-i ihtiyârîyeden keser; sonra tutar tesadüfe, tabiata havale eder. Ebûcehil’den ziyâde muzaaf bir echeliyet gösterir. Bir neferin veya bir taburun zaferli harbini, bir nizam ve kanun-u askeriyeye isnad edip; kumandanından, padişahından, hükûmetinden ve kasdî harekâttan alâkasını keser misillü âsî bir divâne olur.

Hem, meyvedâr bir ağacın bir çekirdekten icadı gibi, bir tırnak kadar bir odun parçasından çok mucizâtli bir usta, yüz okka muhtelif taamları, yüz arşın muhtelif kumaşları yapsa; bir adam o odun parçasını gösterip dese: “Bu işler, tabiî ve tesâdüfî olarak bundan olmuş.” O ustanın hârika sanatlarını, hünerlerini hiçe indirse, ne derece bir hamâkattır. Aynen öyle de...

Yedinci Suâl: Bu hâdise-i arziye, bu memleketin ahâli-i İslâmiyesi’ne bakması ve onları hedef etmesi, ne ile anlaşılıyor ve neden Erzincan ve İzmir taraflarına daha ziyâde ilişiyor?

Elcevap: Bu hâdise, hem şiddetli kışta, hem karanlıklı gecede, hem dehşetli soğukta, hem Ramazan’ın hürmetini tutmayan bu memlekete mahsus olması; hem tahribatından intibâha gelmediklerinden, hafifçe gafilleri uyandırmak için, o zelzelenin devam etmesi gibi çok emârelerin delâletiyle, bu hâdise ehl-i îmânı hedef edip, onlara bakıp, namaza ve niyaza uyandırmak için sarıyor ve kendisi de titriyor.

Bîçâre Erzincan gibi yerlerde daha ziyâde sarsmasının iki vechi var:

Biri: Hataları az olmak cihetiyle, temizlemek için tâcil edildi.

İkincisi: O gibi yerlerde kuvvetli ve hakikatli îmân muhafızları ve İslâmiyet hâmîleri az veya tam mağlûb olmak fırsatıyla, ehl-i zındıkanın orada te’sirli bir merkez-i faaliyet te’sisleri cihetiyle en evvel oraları tokatladı ihtimâlî var.

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ¹

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²

¹ Hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir.

² “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)